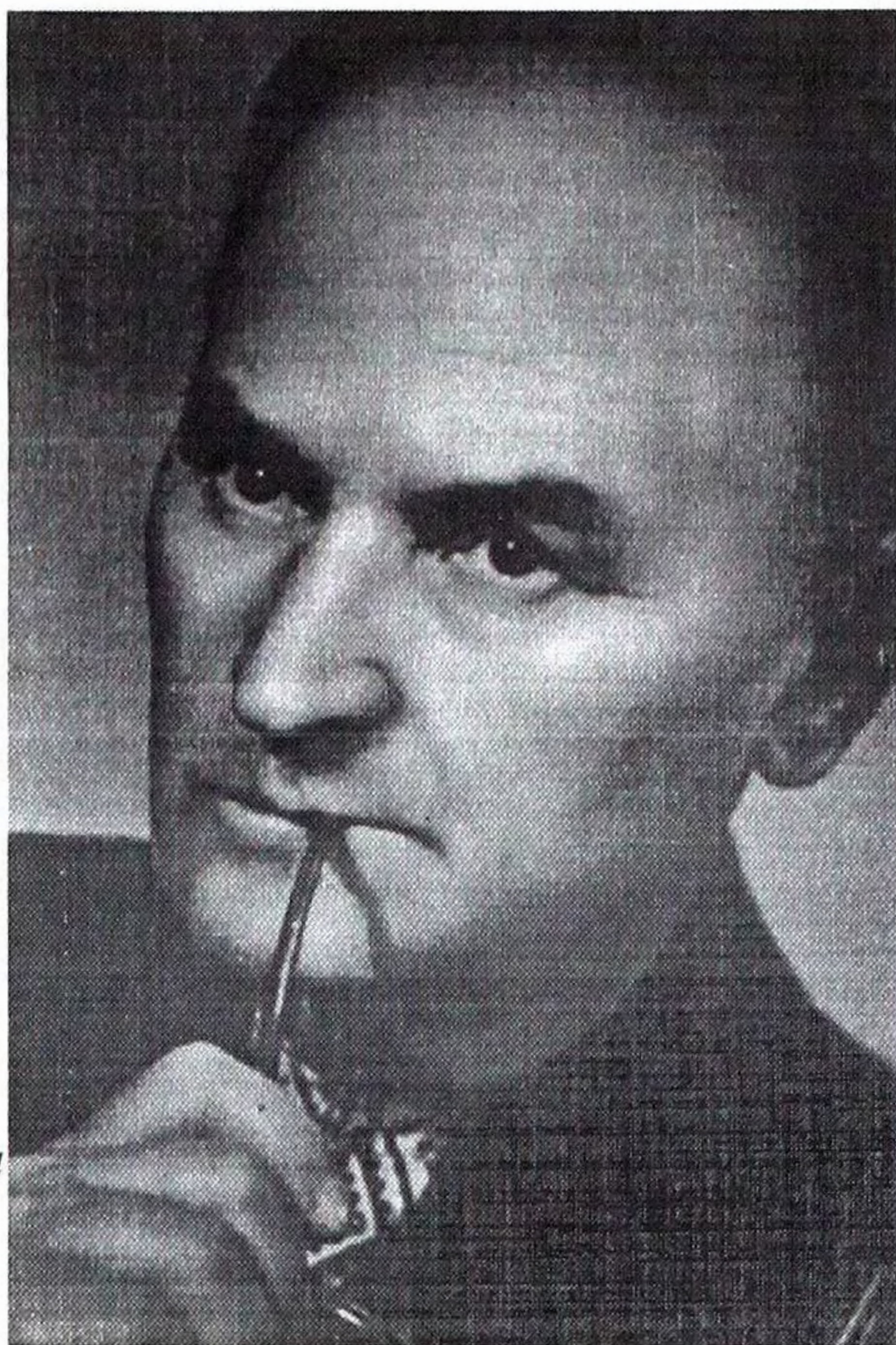

“Сизий птах із гніздов'я Курбаса”

Дмитро Омелянович Мільотенко (1899 - 1966) - український актор, народний артист СРСР (з 1960). В 1920 в Слов'янську вступив на професійну сцену. В 1927 - 1936 - актор театру “Березіль”. В 1923 - 1927 і 1936 - 1960 - в Київському українському драматичному театрі імені І. Франка. Д. Мільотенко - актор широкого творчого діапазону. Серед ролей: Микола Задорожний (“Украдене щастя” І. Франка), Харлампій (“Не судилось” Старицького), Пузир, Калитка (“Хазяїн”, “Сто тисяч” Карпенка-Карого), Тарас Шевченко (“Петербурзька осінь” Ільченка), Шмага (“Без вини винуваті” О. Островського), Князь Н. (“Дядечків сон” за Достоевським), Блазень (“Король Лір” Шекспіра). Знімався у кінофільмах: “Щорс” (1939), “Богдан Хмельницький” (1941), “Подвиг розвідника” (1947), “Тарас Шевченко” (1951), “Наш чесний хліб”, “Сон” (обидва - 1964). (УРЕ, т. 7, ст. 12).

Дмитро Мільотенко.

НАТАЛЯ ІЛЬЧЕНКО.

У п'ятдесятих роках франківці готували нову виставу за п'єсою Олександра Ільченка “Петербурзька осінь” про життя Тараса Шевченка у Петербурзі. Актори дуже хвилювалися, бо постать Шевченка вперше мала з'явитися на їхній сцені.

На роль Шевченка було призначено Дмитра Омеляновича Мільотенка.

Майже всі читки п'єси проходили у нас вдома. Її читали вголос, тут же робилися купюри, розставлялися нові акценти. Часто співали українських пісень, сміялися, а ми, діти, бачили всіх визначних акторів “в лице”.

Найчастіше бував у нас Дмитро Омелянович, дядько Дмитро, як він нам, дітям, представився. Коли він приходив, ставало якось світліше, затишніше, бо ця людина випромінювала добро. Завжди до нас, дітей, з усмішкою, якоюсь розповіддю, гостинцем - найчастіше то була книжка. Він цікавився нашими дитячими справами, запрошував до театру.

Іноді Мільотенко довго не з'являвся, батько казав, що

він на зйомках, а коли з'являвся, показував цілий уривок п'єси. Наче тільки-но була проста людина, і от - Тарас Шевченко сидить з нами за столом і веде бесіду - без гриму, у звичайному одязі, а справжній Шевченко - аж моторошно ставало, що ми поряд з великим поетом України.

Дмитро Омелянович багато читав про Шевченка, про той час, ретельно відпрацьовував найменші, як нам здавалося, неголовні деталі. А для нього все було головним, він “вживався” в образ... Час ішов. Вже були готові декорації, костюми, які він теж освоював.

І от прем'єра. Коли глядачі вперше побачили Шевченка на сцені - оплескам не було кінця. Зал стоячи аплодував Мільотенкові й усім акторам.

Спектакль цей ішов довго. І не лише у франківців. Але такого Шевченка, образ якого створив Мільотенко, не було. І кожного разу, коли він виходив на сцену, це був новий образ, бо актор ніколи не переставав над ним працювати.

ІВАН ДРАЧ.

Коли я служив у Києві, в 16-му понтонно-мостовому полку, - для мене було великою радістю, коли вдавалося тікати, чи брати звільнення, йти до театру, дивитися, вишукувати своїх улюблених акторів. Серед них був і Мільотенко. А згодом, уже пізніше, коли зрозумів, що він належав до великого світу Леся Курбаса, стало ще цікавіше.

“Здрастуй, моя люба жіночко! Мені наче приснилося, що я два дні - дві ніченьки був з тобою - і знову сам, знову нудьгую, мерзну і лаюсь: чому мені так важко закінчити тут роботу”.

(З листа Д. Мільотенка до дружини Наталі Яківни).

НАТАЛЯ МІЛЮТЕНКО.

Ми гастролували в тодішньому Ленінграді і Дмитро Омелянович каже: “Олександр Івановно, Наталю Яківно, підемо дивитися на Неву, на парад кораблів”. Вона відповідає: “Добре”. Ну, а коли відіграли спектакль і треба було вже йти, вона чомусь відмовилась. Дмитро Омелянович каже: “Ну, то підемо

вдвох!" До ранку ходили, так гарно було там, на Неві. Потім все життя Дмитро Омелянович, де б не був, присилав телеграми: "Вітаю з Днем Військово-Морського флоту. Моряк". У мене тут штук двісті лежить цих телеграм.

ПАВЛО КАДОЧНИКОВ, народний артист СРСР(1).

Я пам'ятаю перший день нашого знайомства. Ми потисли один одному руки. Я подивився йому в очі й подумав: "Невже ось цей добрий, милий, м'який чоловік гратиме мого ворога?" Потім почалися репетиції. Пам'ятаю, він сказав: "Говоріть тихше! Після провалу організації я власної тіні боюся!" Він це так сказав, що я мимоволі став говорити тихіше.

Наталя Мілютенко.

...В Одесі буквально на кожному кроці (одесити - народ комунікабельний) зупиняли Дмитра Омеляновича, підходили і так конфіденційно: "У вас продається слов'янська шафа?" І він відразу приймав цю гру: "Шафу продано, залишилося нікельоване ліжко з тумбочкою".

Він дуже любив базар. Він майже нічого не купував - він шукав типажі. Або знайде десь забігайлівку якусь заштатну: "Ти подивись, яка інтересна людина! Ти глянь, як він око примружив, ти дивись, це ж цілий образ..."

МИКОЛА БУРЛЯЄВ, народний артист Росії(2).

Це був 1961 рік. І вже не так багато залишила пам'ять з того, але я пам'ятаю наші сцени біля цієї хати зруйнованої. Я пам'ятаю, він працював, як справжній артист-професіонал. У нього не було того, що в нашій нинішній акторській братії: і пошлість, і гумор, і одеські жарти, і те, і се. Ні. Цей великий майстер приходив - і відразу всі затихали. І, я думаю, що й Андрій Тарковський теж розумів, з якого рівня актором він працює. Якщо, допустимо, зі мною і Женею Жариковим він працював жорстко і просто, то тут я бачив найглибшу повагу. Він просто відійде вбік і дивиться, як цей майстер "входить" в образ, і не чіпає його, а просто дивиться і,

можливо, іноді щось виправить. А Мілютенко, я пам'ятаю, як він "жив" цим образом, як він "освоював" дуже довго ось цю хату зруйновану, підкладав там гвіздок під камінець, звідки він взяти його повинен потім, все розмітить і т.д.

"Ось і листопад. Хочу до тебе, любя Наташенько! Знудився я тут, в Трушівцях(3), без тебе. З тобою мені було б легше і змістовніше жити. З Чигирини я вирішив переїхати в Трушівці до Яремаків."

Робота йде дуже повільно і це мене нервує, бо, мабуть, до Жовтневих свят я свою, так звану літню натуру не відзніму і доведеться виїхати сюди ще після свят...

Приїхав Іван Драч і можна робити корінні зміни, особливо кінцівки. Та погода зв'язала руки..."

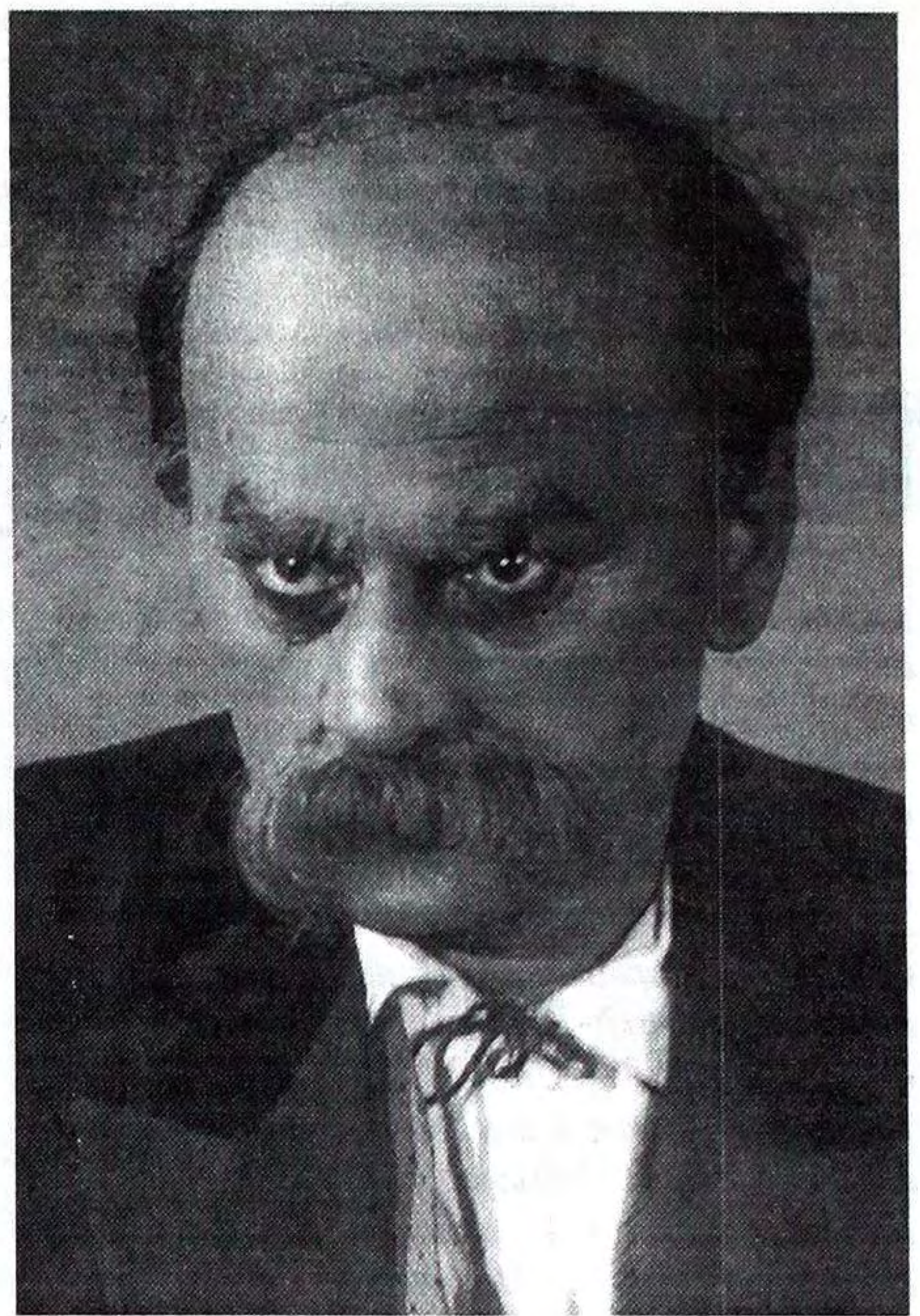
(З листа Д.Мілютенка до дружини).

ІВАН ДРАЧ:

Одного разу, пам'ятаю, Ілленко захотів мене зняти в ролі молодого сільського парубка, який стоїть і весь час голосує машину, щоб виїхати з села. Просто був такий безіменний хлопець. Зі мною весь час вибігала прощатися дівчина, наче моя сестричка. І мені було страшно, що дівчина перебігає багато дублів перед цією вантажною машиною. Думаю, що, не дай Боже, зараз попаде під машину, та й перехрестився: "Хай би воно закінчувалося, бо я не можу". Мілютенко стояв збоку, дивився на це, та й каже мені: "Мабуть, Ілленко хоче, щоб ви їхали звідси, з цієї зйомочної групи". І потім ми вже ближче стали з ним розмовляти про всілякі речі...

*"...Сиділи ми вдвох на грабових латах,
Говорили задумливо про Ренана,
І випало ластів'я з гнізда на долівку,
Прямо в гальські святі сентенції.
І ви тихо взяли його на долоню,
Притримуючи крильця*

*великим пальцем,
І пішли собі,
мурмочучи, по драбину...
Життя ластів'ям вас ніколи не
пестило,
Не носило отак на теплій долоні,
І в лагідних лініях Вашого профілю
Владарювала лінія соколиного
носа".*

НАТАЛЯ МІЛЮТЕНКО:

Знову перечитала ці листи і в кожному: "Я дуже втомився, я так хочу додому, не знаю, коли воно скінчиться..." Не знаю, таке передчуття було, коли, за сценарієм, він лягає в труну. Хтось, не пам'ятаю хто, мене питав: "Наталю Яківно, ви можете спокійно на це дивитись?" Я кажу: "Не можу". Кажу: "Не знаю, для чого потрібен цей кадр". У фільмі Бергмана актор теж лягає в труну - і не стало цього актора. Щось вже є в цьому, ви знаєте...

*"А мене ще і досі
оперізує спалахом болю
Крик смутної дружини Вашої,
осінньої Вашої любові,
Що моторошно впа
на чорне муарове груддя:
"Боже мій, я ж йому маєчку дати
т-у-д-и забула!..."
І завжди, коли йде вона в гості
до Вас,
Несе вона з квітами
білу-білісіньку майку,
І вона біліша троянд
і біліша сліпучого снігу.
Вона - чистота правічна,
біла жіноча печаль,
Прошита нитками жіночої тихої
туги".*

НАТАЛЯ МІЛЮТЕНКО:

Це не образ. Дмитра Омеляновича не стало в Ташкенті. Перед тим професор прий-

Дмитро Мілютенко в ролі Тараса Шевченка. Вистава "Петербурзька осінь" за п'єсою О.Ільченка. Театр імені І.Франка. 1954.

шов: "Ну, Дмитре Омеляновичу, завтра ми будемо Вас піднімати!" А він каже: "А як я впаду?" "Ну що Ви, ми стільки поклали задля того, щоб Ви одужали. Ми ніяк не дамо вам упасти!" А там же тоді просто не вміли лікувати інфаркт. Місяць забороняли найменші рухи, він лежав весь час на спині, і от цієї ночі раптом каже: "Дитинко, мені так хочеться повернутися", - а я відповідаю: "Ну, знаєш, Дмитрусь, уже місяць вилежав, то до завтра можна потерпіти?" І він так зітхнув. І от вірте-не-вірте, я фізично відчула, як одлетіла його душа...

Я кинулась в коридор, збіглися лікарі, та нічого не можна було зробити... Його забрали туди і одягнули так, як, за їхніми поняттями, треба було одягнути. Коли його ховали, то мене весь час переслідувало, що він без маечки туди піде, і на кладовищі вирвалося: "Я йому маечки не дала..."

"Сьогодні Perezнімали сцену "Розбивання труни". Тепер вже це не "розбивання", а я перетягую труну з двору до криниці (під грушею) і встановлюю труну замість ночов для скотини, наливаючи їх водою.

Мені подобається таке дійове і практичне розрішення історії з труною, воно життєстверджує, оптимістичне. Та мені довелося витримати іспит на фізичну силу. Труна важить, мабуть, пудів з п'ять, намокла... Я в сорочці на холоді... Кадр довгий - 85 метрів: тягнути і нести труну далеко. Зробили 6 дублів і я іспит витримав. Так що я ще хлопець 0-20-20!

...Зняли ще сцену на зораному полі, де я сиджу один за столом і від літака, що пролітає наді мною, розлітається біла скатертина, вона під вітром обліплює всю мою постать (включають вітродуй), і коли я в цій скатертині, встаючи, борсаюсь, здається, наче живий пам'ятник тріпоче на чорній ріллі..."

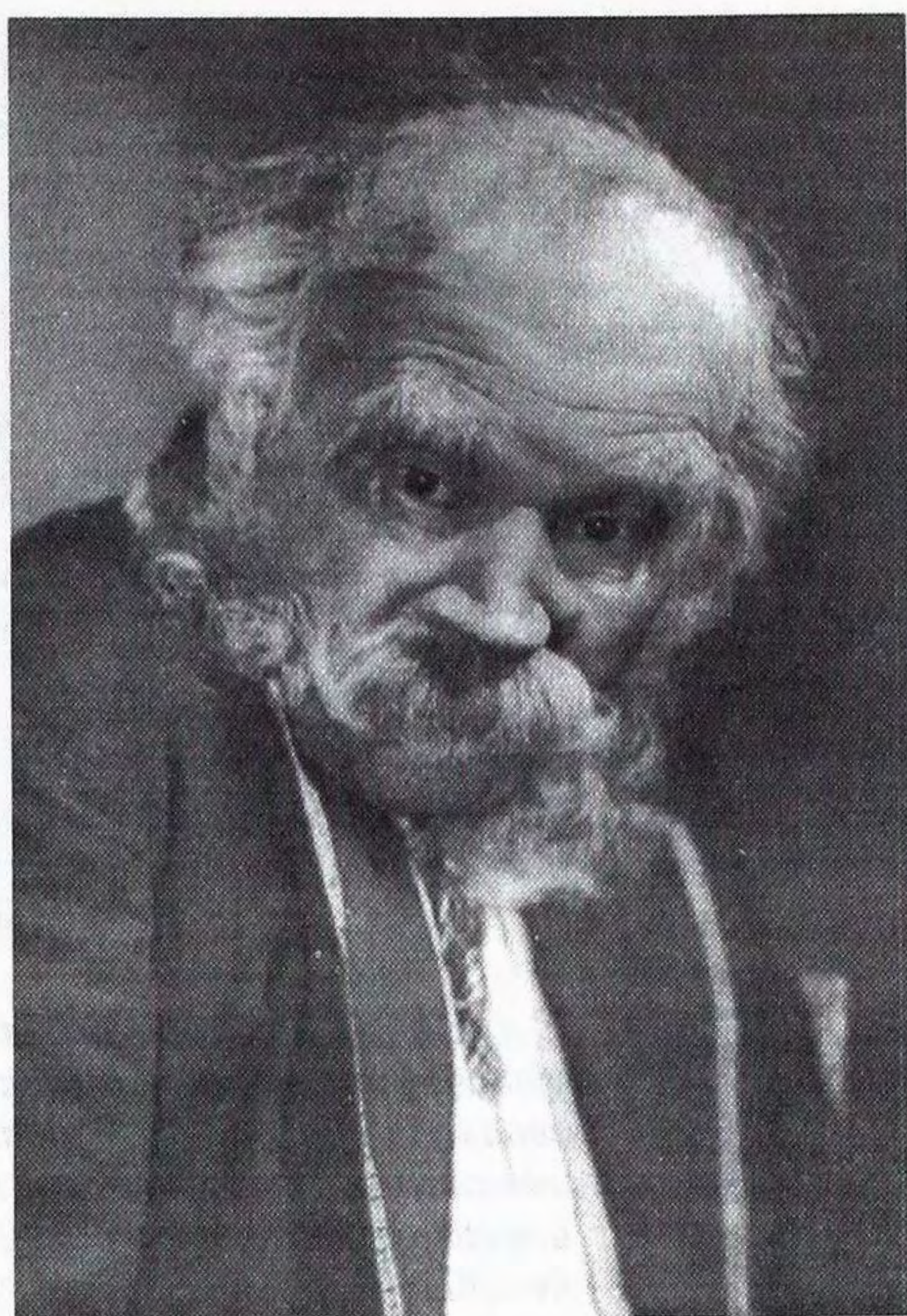
(З листа Д.Мілютенка до дружини).

"...Так, це Ви всюди поруч і досі - М'яким явором, твердим каменем, навіть,

Щебетом, шумом, спекою, димом, Ясністю і невдоволенням зболеним, Вищанням дитячим, метеликом

тихим, Канупером і узгір'ями, кременем, - Земля Вам пером, мій дивний друже!

Безсмертя - людська облуда правічна, Лжа його пишно випещує, влещує. Ясна твердорука смерть погірдно І на кпин його брати не хоче..."

1. Спогад про зйомки фільму "Подвиг розвідника".

2. Спогад про зйомки фільму А.Тарковського "Іванове дитинство".

3. Трушівці - село на Черкащині, де знімався фільм "Криниця для спраглих".

Записав і підготував спогади В'ячеслав Манилов.

Дмитро Мілютенко в ролі Харлампія. Вистава "Не судилось" за М.Старицьким. Театр імені І.Франка.

Дмитро Мілютенко у фільмі "Криниця для спраглих". Режисер Ю.Іллєнко. 1966.